

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА – БЕОГРАД

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 27. априла 2016. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Весна Ломпар, доцент, Филолошки факултет – Београд
Ужа научна област: Српски језик
Датум избора у звање: 2006.

др Весна Крајишник, доцент, Филолошки факултет – Београд,
Ужа научна област: Српски језик
Датум избора у звање: 2007.

др Срето Танасић, научни саветник, Институт за српски језик САНУ
Ужа научна област: Српски језик
Датум избора у звање: 2008.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Небојша, Владета, Маринковић
Датум и место рођења	1. 4. 1962, Београд
Наслов магистарске тезе	<i>Опита правила полисемије у творбеним моделима са опитом ознаком Nomina agentis и Nomina instrumenti у српскохрватском књижевном језику</i>
Датум и место одбране маг. тезе	18. 5. 1994, Филолошки факултет, Београд
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	Српски језик

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Граматички минимум српског као страног језика

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ и

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација мр Небојше Маринковића обухвата 228 компјутерски штампаних страница, а подељена је на следећа поглавља: 1. Увод (стр. 1–37); 2. Анализа уџбеника (37–158); 3. Граматички минимум (158–219); 4. Закључак (219–224); Литература (224–228). Списак литературе садржи 64 библиографске јединице. Дисертација у истраживачком делу садржи 50 табела и графикона којима је приказана заступљеност и фреквенција одређених граматичких категорија у анализираним уџбеницима српског језика као страног.

Увод има следећа потпоглавља.

1.1. *Предмет и циљ истраживања.* У овом делу докторске тезе мр Небојша Маринковић као предмет свог рада дефинише сагледавање улоге граматике у настави страних језика, из историјске и теоријске перспективе, као и анализу најчешће коришћених уџбеника. Анализа се састоји од анализе текстуалних делова појединачних лекција, као и од прегледа граматичких вежбања која прате те делове, али и граматичких објашњења уз лекције или на крају самих уџбеника. Анализа текстуалних делова појединачних лекција је пропраћена и њиховом статистичком анализом. Она треба да покаже заступљеност појединих врста речи, њихове промене, односно облика у појединачним лекцијама и у уџбеницима у целини, као и међусобне односе тих врста речи и њихових облика. Најзад, кандидат наводи да је циљ његовог рада да покаже који су најзначајнији делови граматичког система заступљени у уџбеницима, њихову учесталост и равномерност њихове заступљености.

1.2. *Улога граматике у историји наставе страних језика.* Овде кандидат наводи да однос према месту и улози граматике у настави страног језика може бити тројак: а) наставник (или уџбеник) даје објашњења и представља правила на матерњем језику студената, и то на самом почетку курса, да би, како курс одмиче, та објашњења и правила исказивао, све више и више, на страном језику; б) наставник не мора давати граматичка објашњења и правила, али он на сваком часу са студентима интензивно увежбава задатке који служе стицању граматичке компетенције. Оваква вежбања пружају могућност студентима да усвоје и упамте правилности у морфолошким и синтаксичким структурама страног језика путем понављања аналогних конструкција и задатака. Наставник не објашњава правила експлицитно, а студенти их усвајају несвесно; в) наставник може у потпуности одбацити и објашњавање правила и систематско увежбавање задатака. Тада он задаје друге врсте вежби, просторне задатке и задатке са сликама, комуникативне игре, парафразирања и слично. На овај начин усваја се страни језик без прецизних означавања и објашњавања граматичких категорија и структура, али се граматика учи у комуникацији и путем ње. Затим кандидат наводи различите приступе у оквиру историје наставе страних језика: сматра се да учење језика уопште, као и страног језика, траје између шест и две и по хиљаде година. „Једно од најстаријих познатих вежбања у грчкој граматичкој зове се хрија. Оно је изузетно погодно за увежбавање граматике нефлективних језика. Путем њега усвајају се падежне парадигме и промена глагола. Развијено је у златно доба античке Грчке, у петом или четвртном веку пре Христа, а усвојено је од стране Римљана, који су га потом применили и у настави латинског језика. Као и сва друга граматичка вежбања, и ово је служило развијању реторичких способности.” Кандидат реферише и о најраспрострањенијим начинима учења граматике (учење деклинационих и глаголских парадигми напамет), наводећи да су се на тај начин учили и класични грчки и латински,

али су сва објашњења за оба језика била само на латинском. Школа Порт Ројал, на пример, инсистира на томе да се граматика страног језика не може усвајати уколико се не познаје добро граматика сопственог, матерњег језика.

1.3. *Савремена истраживања у усвајању граматике и граматичких категорија страних језика.* У овом делу кандидат излаже савремене приступе настави страних језика (Браун, Далеј, Барт, Крашен, Ларсен-Фриман, Краго, Пинеман итд.). Наглашава се да у савременој лингвистици распознајемо четири модела учења страног језика, који представљају супротстављена настојања појединих теорија: „1) први тип представљају модели знања који наглашавају важност појединачног ума у учењу страног језика, као што је модел универзалне граматике, који истиче да је језик део ума и гледа на учење као на постављање параметара из датих реченица које окружују ученика; 2) други тип су модели обраде језичких података као што је компетитивни модел, који на учење гледа као на усвајање различитих начина обраде лингвистичких података; 3) трећи тип је мешовити модел, који прихвата обе стране учења страног језика: као константу у моделу монитора или као прелазак са једне на другу страну у моделу компетенције и контроле; 4) последњи тип је друштвени модел, који се бави друштвеним аспектима учења страног језика, као што је модел акултурације или модел друштвеног образовања.” Сва ова истраживања истичу четири основне категорије које могу сачињавати граматiku једног језика, а то су, пре свега, морфологија, интонација или акцентологија, синтакса и конгруенција. Оне указују на то како можемо саставити граматички минимум једног језика за наставу тог језика као страног.

1.4. *Граматичка компетенција у систему опитних способности.* Кандидат у овом делу увода дефинише појмове *опите компетенције* и *комуникативне компетенције*. Наглашава, такође, да је увођење ових појмова утицало на структурирање документа Праг знања за појединачне европске језике. То се, пре свега, види у одељку који носи наслов *Појмови*. У њему се дају реалије, односи категоријални појмови (из дефинисања способности *знања о свету*). Следствено овако дефинисаним способностима, компетенцијама, ЗЕО даје детаљне описе сваке језичке вештине за одређене нивое знања страног језика.

Поглавље **Анализа уџбеника** има следећа потпоглавља.

2.1. *Корпус истраживања.* Кандидат наводи да се у раду анализирају четири уџбеника, која су одабрана као најзаступљенији уџбеници у настави српског језика као страног. Сва четири уџбеника коришћена су у дескриптивном делу анализе, а у статистичком делу анализе коришћен је само корпус речи ексцерпираних из текстуалних делова трију уџбеника.

2.2. *Уџбеници у настави српског језика као страног.* Позивајући се на литературу, кандидат у овом делу наводи основне карактеристике уџбеника, као и начин њихове израде. У том смислу наводе се и образлажу различити критеријуми, а затим се описују и уџбеници српског језика као страног, и то они који су изабрани као корпус за истраживање.

2.3. *Опис лекција у анализираном корпусу.* У овом обимном делу рада кандидат веома детаљно описује двадесет пет лекција из одабраних уџбеника, наводећи све граматичке партије које се директно или индиректно уводе у одговарајуће лекције.

2.4. *Статистички опис анализираних уџбеника по лекцијама и граматичким категоријама.* Кандидат у овом поглављу даје статистички опис уџбеника представљен табеларно или дијаграмима. За сваки уџбеник посебно даје се преглед врста речи, њихове

заступљености и фреквенције, заступљеност облика, именичких (падежа) и глаголских (времена и начина), затим укупан број речи у тексту појединачних лекција. На крају се наводи и унакрсна статистичка анализа свих анализираних уџбеника.

Поглавље **Граматички минимум** има следећа потпоглавља.

3.1. *Исходи учења.* Кандидат наводи да су за евалуацију знања важна, пре свега, два документа: Европски портфолио језика и Заједнички европски оквир за учење страних језика. На основу ова два документа састављен је опис исхода знања по језичким вештинама за свих шест нивоа учења српског као страног језика. Овај опис служи, пре свега, за састављање испитних материјала ради провере знања страних студената, како оних који су учили српски језик у Центру за српски као страни језик, тако и осталих страних држављана којима је потребна сертификација знања српског језика (овај документ наводи се интегрално).

3.2. *Дискусија – анализа резултата.* Након увида у анализу уџбеника, статистичку обраду података добијених ексерпцијом грађе који они пружају, кандидат наводи неке правилности и специфичности у вези са презентацијом граматике. На пример: „Број речи у текстуалним деловима уџбеника је сличан у Уџбенику 1 и у Уџбенику 2, док је у Уџбенику 3 двоструко већи. Међу врстама речи, број именица је највећи, а потом следе глаголи по заступљености. У сва три уџбеника ове две величине су приближно једнаке, али у Уџбенику 2 то је тачно, само захваљујући поступку у коме смо узели у обзир и сва појављивања глагола *јесам/бити*. Његова заступљеност у том уџбенику чини готово половину свих глагола.”

3.3. *Праг знања као граматички минимум.* У овом поглављу кандидат наводи шта ниво прага знања у Заједничком европском оквиру подразумева под граматичком компетенцијом: познавање граматичких ресурса и способности за њихову употребу. Опис граматичке организације језика садржи: елементе: *морфеме, корен, афиксе, префиксе, суфиксе* и *речи*; категорије: *број, род, падежи, конкретне/апстрактне именице, свршени/трајни вид, прелазне глаголе, непрелазне глаголе, пасивне глаголе, прошло време, садашње време и будуће време*; врсте: *конјугације, деklinације, речи отвореног типа и речи затвореног типа*; структуре: *сложенице, синтагме, зависне реченице и реченицу*; процесе: *номинализација, афиксација, градација, транспозиција, трансформација*; и односе: *слагање, валенцу и ред речи*. Наравно, кандидат наглашава да се аутори овог документа ограђују, тврдећи да је немогуће урадити скалу правилне граматичке употребе језика, која би била у вези са скалом опште граматичке способности, а која би важила за све европске језике.

3.4. *Морфологија или граматика у ужем смислу.* Кандидат се у овом поглављу ослања на праг знања урађен за словеначки и чешки језик, предлажући да се у састављању прага знања за српски језик пође, као у овим језицима, од једноставнијих подела. Тако су издвојена и описана следећа потпоглавља, прилагођена учењу граматике српског језика као страног: именице, деklinације именица, заменице, деklinације придева, компарација придева, бројеви, категоризација глагола и непроменљиве врсте речи.

У **Закључку** кандидат резимира своје резултате.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Небојше Маринковића представља савесно урађен рад, писан на основу одличног познавања релевантне литературе и са способношћу за њену

критичку процену. Овај рад је допринос науци о српском језику као страном на више начина.

(1) Кандидат је овим радом обогатио опис савременог српског језика као страног.

(2) Након опсежне дескрипције постојећих уџбеника српског језика као страног, кандидат је закључио да је неопходно паралелно увођење речи са деклинацијом и глаголског система. Тиме се избегава креирање текстуалног материјала који ће садржавати реченице са само једним падежом или глаголским обликом. Интегрисани приступ у методици наставе српског као страног језика, у коме се поступно и паралелно уводе све врсте промена, и именских, и глаголских, неопходан је да би се студенти што пре прилагодили језику у коме се реченица организује по правилима слагања, конгруенције и рекције.

(3) Резултати овог истраживања представљају основ за издвајање граматичког минимума српског као страног језика, а, у исто време, представљају основ за нове могућности организације граматичких материјала, њиховог увођења и следа у оквиру курсева српског језика. Кандидат је нагласио да граматички минимум није минимална граматика, а за наш језик он значи усвајање великог броја деклинационих типова код именица и конјугација код глагола, компарације придева и прилога, а кроз то и усвајање фонетских алтернација као и неких правописних решења. Овако издвојен граматички минимум представља полазну тачку у састављању уџбеника, приручника, евалуационих материјала (тестова, испитних задатака) и наставног плана и програма за школовање и усавршавање будућих професора српског језика као страног.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. *Минимална граматика или граматички минимум*, Међународни научни скуп *Српски као страни језик у теорији и пракси*, Филолошки факултет у Београду, Центар за српски језик као страни, Београд, 2007, стр. 111–119.
2. *Дефиниција граматика и компетенција*, Научни састанак слависта у Вукове дане, Филолошки факултет у Београду 35/3, Београд 2007, стр. 175–186.
3. *Однос граматичке и комуникативне компетенције у нивоима Б1 и Б2 за српски језик као страни* Међународни научни скуп *Српски као страни језик у теорији и пракси II*, Филолошки факултет у Београду, Центар за српски језик као страни, Београд, 2011, стр. 145–152.
4. *Нова терминологија у дидактици српског језика као страног*, Научни састанак слависта у Вукове дане, Филолошки факултет у Београду 42/3, Београд 2013, стр. 153–158.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат је резултате свог истраживања протумачио на релевантан и убедљив начин, приказао их прегледно и систематично: своје налазе навео је у добро организованим и информативно богатим табелама.

IX ПРЕДЛОГ

С обзиром на то да је у питању истраживање чији су резултати вредни за наставу српског језика као страног, са задовољством препоручујемо Већу да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидата позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

Комисија:

др Весна Ломпар, доцент

др Весна Крајишник, доцент

др Срето Танасић, научни саветник